

EXODUS

21:12-22:31

Wetten over doodslag, aansprakelijkheid,
schadevergoeding en de bescherming
van kwetsbaren

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/exodus/21-12-22-31

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Doodslag, vrijsteden en de bloedwreker	3 min	4
2	Ontvoering, vervloeking en lichamelijk letsel	2 min	5
3	Bescherming en bestraffing van slaven	3 min	7
4	Letsel bij zwangerschap en evenredige straf	5 min	9
5	Dodelijke runderen en nalatige eigenaars	5 min	11
6	Schade door kuilen en losgebroken vee	2 min	14
7	Diefstal, teruggave en schadevergoeding	3 min	15
8	Een inbreker doden: wanneer is het geoorloofd?	3 min	17
9	Christelijke visies op zelfverdediging	3 min	19
10	Jezus over vergelding en weerloosheid	4 min	20
11	Liefde voor slachtoffer én dader	3 min	22
12	Pacifisme, oorlog en bescherming van onschuldigen	4 min	23
13	Schade en geschillen over toevertrouwd bezit	2 min	25
14	Aansprakelijkheid bij bewaring en lenen	4 min	27

15	Verleiding, huwelijk en de bruidsprijs	5 min	29
16	Zware zonden en bescherming van kwetsbaren	3 min	31
17	Respect voor God en leiders van het volk	2 min	34
18	Eerstelingen en geheiligd voedsel	2 min	35
	Om verder te lezen		36

1

Doodslag, vrijsteden en de bloedwreker

Laten we verdergaan met Exodus hoofdstuk 21, bij vers 12:

Wie iemand zó slaat dat hij sterft, moet zeker gedood worden.

EXODUS 21:12

Dit wordt verder uitgewerkt in verschillende latere passages in de Pentateuch, waar God bepaalde vrijsteden aanwees. Dit waren steden die apart waren gezet waar iemand die per ongeluk een ander had gedood, iemand die onvrijwillig doodslag had gepleegd, naartoe kon vluchten, zodat hij niet ten prooi zou vallen aan de bloedwreker. In die samenleving was het niet de overheid die moordenaars doodde. Dat deed de familie van het slachtoffer. Gewoonlijk was de eerstvolgende broer, de naaste bloedverwant van het slachtoffer, de bloedwreker. Dus als jij mijn broer doodde, zou het mijn plicht zijn om jou te doden.

De bloedwreker is vaak niet redelijk. Je zou kunnen zeggen: ‘Maar het was een ongeluk.’ Later in de wet wordt een voorbeeld gegeven. Stel dat je met een bijl zwaait, de bijlkop van de steel vliegt, een man tegen het hoofd treft en hem doodt. Dat is een voorbeeld van onopzettelijk bloedvergieten. Je zou tegen de bloedwreker kunnen zeggen: ‘Het was niet mijn bedoeling je broer te doden. Het was een ongeluk.’ Maar soms was de bloedwreker misschien niet redelijk. Misschien aanvaardde hij je verontschuldiging niet.

Iemand die per ongeluk een ander had gedood — zoals het daar wordt uitgedrukt, dat God hem in Zijn hand had overgeleverd — kon dus vluchten. Dat betekent eenvoudig dat de man stierf omdat het volgens Gods keuze voor die man tijd was om heen te gaan, niet volgens jouw keuze. Jij had er niet voor gekozen hem te doden. Je kon dan naar een vrijstad vluchten, en daar was een rechtbank die je zaak zou aanhoren. Als die je onschuldig bevond, mocht je leven, maar je moest wel in de vrijstad blijven wonen. Je mocht de stad niet verlaten. Alleen in de vrijstad was je veilig voor de bloedwreker. Als je naar buiten ging, kon de bloedwreker je te pakken krijgen.

Je moest daar wonen totdat je stierf of totdat de hogepriester stierf. Zodra de hogepriester die op dat moment diende, stierf, was jij ook vrij om te vertrekken. Daarna zou het verkeerdt zijn als iemand je doodde. Dit zijn interessante wetten waarover we later nog meer zullen spreken. Maar waar het hier om gaat, is dat moord met voorbedachten rade met de dood bestraft moet worden, terwijl iemand die een ander per ongeluk doodt niet zo behandeld moet worden.

Maar wanneer iemand moedwillig tegen zijn naaste optreedt en hem met list doodt, moet u hem bij Mijn altaar vandaan halen, zodat hij zal sterven.

EXODUS 21:14

De woorden veronderstellen dat de moordenaar misschien werkelijk doet wat Joab deed toen hij genade zocht voor de moorden die hij had gepleegd. Hij ging naar het altaar bij de tempel en legde zijn handen op de horens ervan — hij hield zich vast aan de horens van het altaar. Dat was kennelijk een symbolisch gebaar waarmee hij om barmhartigheid smeekte. Maar God zegt dat je hem geen enkele barmhartigheid moet tonen als hij een moordenaar is die met voorbedachten rade heeft gehandeld, zelfs niet als hij zich aan het altaar vastklampt. Hij heeft niet het recht daar te zijn. Hij is een moordenaar. Hij moet ter dood worden gebracht.

2

Ontvoering, vervloeking en lichamelijk letsel

Wie een mens ontvoert, of hij hem nu verkocht heeft, of dat hij hem nog in zijn bezit heeft, moet zeker gedood worden.

EXODUS 21:16

Ontvoering werd met de dood bestraft. Daarom zei ik dat de trans-Atlantische slavernij in de Bijbel nooit zou worden geduld, want de slaven waren ontvoerd. Het is interessant dat de man ter dood zou worden gebracht, zelfs als zijn gevangene levend werd aangetroffen. Als hij hem had verkocht, werd hij nog steeds ter dood gebracht.

Anders zou iemand kunnen denken: ‘Ik ontvoer deze persoon, en als ik niemand kan vinden die hem wil kopen, laat ik hem gewoon vrij zodat hij naar huis kan terugkeren.’ Maar de strafbare daad is de ontvoering, en daarom zou hij in elk geval ter dood worden gebracht.

En wie zijn vader of zijn moeder vervloekt, moet zeker gedood worden.

EXODUS 21:17

Wanneer mannen onenigheid krijgen en de een slaat de ander met een steen of met zijn vuist, zodat hij weliswaar niet sterft, maar wel het bed moet houden — als hij weer opstaat en buiten wandelt met zijn staf, gaat hij die hem sloeg, vrijuit. Alleen moet hij diens gedwongen rusttijd vergoeden en hem geheel laten genezen.

EXODUS 21:18-19

Dit is een geval waarin mannen met elkaar vechten en de ene man de andere ernstig verwondt. Degene die het letsel veroorzaakt, moet alle kosten van de man betalen totdat die weer op de been is, totdat hij kan opstaan en rondlopen, aangenomen dat hij uiteindelijk inderdaad weer in staat is om op te staan en rond te lopen. Zodra hij kan opstaan en rondlopen, zelfs met een wandelstok of een stok, is de man die hem heeft verwond vrij van zijn verplichtingen.

Maar als de man niet kan opstaan en rondlopen, dan moet de man die hem heeft verwond kennelijk zijn leven lang zijn kosten betalen, of hoelang het ook duurt voordat die man kan opstaan en zelfstandig kan lopen. Aan het einde van vers 19 staat:

Hij moet ervoor zorgen dat hij volledig geneest.

Nu vers 20:

3

Bescherming en bestraffing van slaven

Wanneer iemand zijn slaaf of slavin met de stok zó slaat dat deze onder zijn hand sterft, moet hij zeker gewroken worden.

EXODUS 21:20

Dit was anders dan in andere landen, want een slaaf was daar louter bezit.

Je kon hem doodslaan als je dat wilde. Je kon hem doden zoals je een dier van jezelf kon doden. Niet in Israël. Slaven hadden ook mensenrechten, maar niet evenveel. Door slaaf te worden hadden ze sommige van hun mensenrechten prijsgegeven, maar niet hun recht op leven.

Er staat:

Als de slaaf echter nog een of twee dagen op de been blijft, wordt hij niet gewroken, want het is zijn eigen geld.

EXODUS 21:21

Dit betekent dat als je je dienaar sloeg, wat waarschijnlijk niet zo ongewoon was als je een opstandige dienaar had, je hem moest laten gehoorzamen. Je mocht je dienaar slaan om hem te laten gehoorzamen, net zoals je je kinderen een pak slaag mocht geven om hen te laten gehoorzamen. Dienaren waren, bedenk dat goed, in de meeste gevallen volwassen mannen. Als hij eenvoudigweg zei: 'Ik ga je niet gehoorzamen,' wat kon je dan doen? Hij moest aan een bepaalde straf onderworpen worden, en die straf was een afranseling.

Maar als een meester zijn dienaar doodsloeg, was dat niet in orde. Als hij zijn dienaar doodsloeg, zou de meester daarvoor worden gestraft, vermoedelijk met de dood. Maar als hij hem niet doodsloeg, terwijl de man wel verwondingen had die de meester niet had opgemerkt, en hij twee of drie dagen later aan inwendig letsel of andere verwondingen overleed, dan zou de meester niet ter dood worden gebracht. Hoewel hij verantwoordelijk was voor de dood van zijn slaaf, is het duidelijk dat hij niet van

plan was hem dood te slaan. Als hij van plan was geweest hem dood te slaan, zou hij hem ter plaatse hebben doodgeslagen. Het feit dat hij hem slechts zo zwaar sloeg dat de man naar huis kon gaan en nog enkele dagen in leven kon blijven, betekent dat de meester niet van plan was geweest hem te doden. Daarom zou de dood van de slaaf, als hij na twee of drie dagen stierf, een van die gevallen van onopzettelijke doodslag zijn. Het zou geen opzettelijke moord zijn.

Er staat in de Engelse vertaling waarop deze uitleg berust:

Want hij is zijn eigendom.

De HSV spreekt hier van „zijn eigen geld”. De spreker legt de Engelse weergave „eigendom” op twee manieren uit: óf de meester had het recht hem te slaan omdat hij zijn eigendom was, óf hij was overduidelijk niet van plan hem te doden, omdat hij zijn eigendom was. Waarom zou iemand proberen zijn eigen eigendom te vernietigen? De dood was een ongeluk.

Vers 22:

4

Letsel bij zwangerschap en evenredige straf

Wanneer mannen vechten en daarbij een zwangere vrouw zó treffen dat haar kind te vroeg geboren wordt, maar er geen blijvend letsel volgt, dan moet de schuldige zeker een boete betalen, zo groot als de echtgenoot van de vrouw hem oplegt. Hij moet die betalen via de rechters. Maar als er wel blijvend letsel volgt, moet u geven leven voor leven, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, brandwond voor brandwond, wond voor wond, striem voor striem. De Engelse vertaling die de spreker hier voorleest, spreekt van „blijvend letsel” en bevat ook „leven voor leven”. Wanneer de spreker verderop zegt dat „leven voor leven” hier niet wordt genoemd, spreekt dat zijn eigen voorlezing tegen. De HSV spreekt op deze plaats van „dodelijk letsel”. Wanneer iemand een oog van zijn slaaf of een oog van zijn slavin zó raakt dat het verloren gaat, moet hij hem vrij laten gaan als vergoeding voor zijn oog. En als hij een tand van zijn slaaf of een tand van zijn slavin uitslaat, moet hij hem vrij laten gaan als vergoeding voor zijn tand.

EXODUS 21:22-27

Een dienaar kon vrijkomen als hij door zijn meester ernstig en blijvend letsel opliep. Dat zou een meester motiveren om zijn dienaren geen blijvend letsel toe te brengen, want dan zou hij zijn dienaar verliezen en geen werk of betaling meer voor hem ontvangen.

Deze passage over de zwangere vrouw in vers 22 is een van de belangrijkste passages die gebruikt worden om abortus en de status van een ongebooren kind te bespreken. Het is altijd enigszins onduidelijk geweest hoe dit moet worden opgevat, maar ik neig naar een bepaalde uitleg. Als mannen vechten en een zwangere vrouw verwonden, is

zij degene die verwond wordt, niet het kind, met als gevolg dat zij voortijdig bevalt. Dat is geen abortus, en zelfs niet noodzakelijkerwijs een miskraam, maar ze bevalt. Het is een vroeggeboorte. Er staat niet dat de baby noodzakelijkerwijs sterft.

Er staat:

Als ze te vroeg bevalt, maar daar geen blijvende schade aan overhoudt, moet hij de straf krijgen die de echtgenoot van de vrouw hem oplegt, en moet hij betalen wat de rechters bepalen.

Betekent 'er volgt geen blijvend letsel' dat de vrouw geen letsel oploopt, of de baby? Eén manier om dit te zien is dat de baby zo vroeg geboren kan worden dat de baby sterft, maar dat de vrouw er geen blijvend letsel aan overhoudt. Daarom moet de echtgenoot schadeloosgesteld worden voor het verlies van het kind.

De andere opvatting is dat de baby geen blijvende schade oploopt, en niet de moeder, zodat de rechten van de baby hier beschermd worden. Als de baby wel blijvend letsel oploopt, dan wordt daarvoor een betaling aan de echtgenoot gedaan. Het is niet duidelijk of met het blijvende letsel letsel aan de baby of aan de vrouw bedoeld wordt, maar het zou allebei kunnen zijn. Het is duidelijk dat een vrouw zo verwond kan raken dat zij voortijdig bevalt, terwijl noch zij, noch de baby daar langdurige schade van ondervindt.

Het langdurige letsel zou vermoedelijk letsel aan de moeder of de baby zijn. Je zou vermoedelijk denken dat zelfs als de baby sterft, dit een onopzettelijke dood was, aangezien de twee mannen aan het vechten waren en niet van plan waren de vrouw te verwonden. Maar er staat dat als er blijvend letsel is, vermoedelijk aan de vrouw, de man of de baby, er een evenredige vergelding zal zijn. Als de vrouw een oog verliest, of de baby een oog verliest, dan verliest vermoedelijk de man die het letsel veroorzaakte een oog. Hetzelfde geldt voor een tand, hand of voet.

Of wat dan ook. Als de vrouw daardoor in een vuur valt of iets dergelijks en brandwonden oploopt, of als ze door haar val gewond raakt, of wat er ook gebeurt, dan moet de man die het letsel heeft veroorzaakt dezelfde straf opgelegd krijgen. In een andere passage gaat dat zelfs tot het punt van leven voor leven. Hier wordt dat niet genoemd. Misschien wordt leven voor leven hier niet genoemd omdat het om een

ongeluk gaat en de man die het letsel veroorzaakte niet de bedoeling had iemand te doden. Dus misschien geldt leven voor leven niet in dit geval. Dezezelfde opsomming van oog voor oog, tand voor tand, enzovoort, staat echter op meerdere plaatsen in de Pentateuch, in Leviticus en Deuteronomium. In de andere opsomming wordt leven voor leven wel genoemd. Maar dit is een specifiek geval waarin het gaat om onbedoeld letsel dat ontstaat doordat twee mannen vechten, terwijl de vrouw een omstander is die per ongeluk een duw krijgt en gewond raakt. Dus zelfs als ze sterft, was het een ongeluk en wordt de man vermoedelijk niet gedood.

Vers 28:

5

Dodelijke runderen en nalatige eigenaars

En wanneer een rund een man of een vrouw zó stoot dat deze sterft, moet het rund zeker gestenigd worden en mag zijn vlees niet worden gegeten. De eigenaar van het rund gaat echter vrijuit.

EXODUS 21:28

Niemand eet het vlees van de os, want anders zou er geen straf zijn. Dat wil zeggen: als een os iemand doodt, moet de os sterven, maar wat maakt dat uit? De os zou waarschijnlijk toch al worden gedood en aan mensen te eten worden gegeven. Maar deze os mag niet aan mensen te eten worden gegeven. Deze os krijgt niet het voorrecht mens te worden, zoals dieren dat krijgen wanneer ze door mensen worden opgegeten. Hun cellen worden menselijke cellen; hun eiwitten worden menselijke eiwitten. Dus deze os krijgt niet het genoegen mens te worden. Hij moet gewoon als os sterven en de gevolgen ondergaan van het feit dat hij een mens heeft gedood.

Denk eraan dat God in Genesis hoofdstuk 9 voor het eerst de doodstraf instelde. Hij bepaalde dat die moest worden voltrokken aan zowel mensen als dieren die een mens zouden doden en diens bloed zouden vergieten. In Genesis hoofdstuk 9, vers 5, staat:

Voorzeker, Ik zal vergelding eisen voor uw bloed, voor uw levens. Van de hand van alle dieren zal Ik vergelding eisen; ook van de hand van de mens, van de hand van ieders broeder, zal Ik vergelding eisen voor het leven van de mens.

GENESIS 9:5

God eist dus het bloed van een menselijk slachtoffer van de moordenaar, zelfs als de moordenaar een dier is. Het dier draagt geen morele verantwoordelijkheid, maar alleen al om te laten zien dat een mensenleven waarde heeft, mag het dier beslist niet in leven blijven.

Maar als het rund al eerder stotig was en zijn eigenaar daarvoor gewaarschuwd was, maar hij het niet bewaakte, en als het dan een man of een vrouw doodt, moet dat rund gestenigd worden, maar ook zijn eigenaar moet ter dood gebracht worden.

EXODUS 21:29

De eigenaar is dus verantwoordelijk voor zijn strafbare nalatigheid. Hij bezit iets waarvan hij wist dat het gevaarlijk was, maar hij heeft geen voorzorgsmaatregelen genomen om het leven van zijn naaste te beschermen. Zijn os heeft iemand gedood, dus wordt ook de eigenaar ter dood gebracht. Hij is verantwoordelijk voor zijn eigendom en voor zijn nalatigheid.

Het is alsof je je auto ergens parkeert zonder de handrem erop te zetten, en je bij de auto wegloopt, waarna die de heuvel af rolt en een kind overrijdt. Dan zou jij schuldig zijn. Het is jouw auto; jij bent er verantwoordelijk voor. Je hoort ervoor te zorgen dat hij veilig geparkeerd staat. Het is iets waarmee mensen gewond kunnen raken, en je mag er niet onvoorzichtig mee omgaan. Deze man heeft een os waarvan bekend is

dat hij al eerder met zijn horens heeft gestoten, en daarom moet hij hem opgesloten houden. Doet hij dat niet, dan is hij verantwoordelijk voor alle schade die de os aanricht.

Merk op dat de os in beide gevallen wordt gestenigd. Dat is niet de gebruikelijke manier waarop je een os zou slachten. Hij wordt gestenigd omdat dit als een gerechtelijke straf wordt beschouwd. Hij wordt terechtgesteld. Hij wordt niet geslacht om als voedsel te dienen.

Vers 30:

Als hem een afkoopsom wordt opgelegd, moet hij als losprijs voor zijn leven alles geven wat hem wordt opgelegd.

EXODUS 21:30

Dat wil zeggen: als je een gevaarlijke os had en hem niet binnen had gehouden, en hij de zoon van je naaste met zijn horens had doorboord en gedood, dan zou je ter dood gebracht moeten worden. Je naaste kon je echter toestaan je leven vrij te kopen door een bepaalde strafsom te betalen, waarschijnlijk een bepaald bedrag. Dan zou je jezelf vrijkopen. Je zou dan niet ter dood gebracht hoeven worden, waarschijnlijk omdat je wel verantwoordelijk was, maar niet met opzet iemand had gedood. Je bent ervoor verantwoordelijk dat je je os niet opgesloten hebt gehouden, maar je koesterde geen kwade bedoelingen tegenover de persoon die stierf. Je was niet van plan die persoon te doden. Het is dus een soort onopzettelijke doodslag, maar wel een waarvoor je in hoge mate verantwoordelijk bent.

Stoot het dier een zoon of stoot het een dochter, dan moet tegen het dier volgens deze bepaling gehandeld worden. Als het rund een slaaf of slavin stoot, moet de eigenaar aan zijn meester dertig sikkel zilver geven, en het rund moet gestenigd worden.

EXODUS 21:31-32

Hoewel een dienstknecht of dienstmaagd in die samenleving minder waard is dan een vrij persoon, wordt de os toch gestenigd, omdat het om een mens gaat. De dienaren zijn mensen en ze worden als mensen behandeld.

6

Schade door kuilen en losgebroken vee

Wanneer iemand een put openlaat of wanneer iemand een put graaft en die niet afdekt, en een rund of ezel valt daarin, dan moet de eigenaar van de put daarvoor vergoeding geven. Hij moet aan de eigenaar van het dier geld teruggeven, maar het dode dier zal voor hem zijn.

EXODUS 21:33-34

Het dier is van hem.

Dus ik heb een open kuil op mijn terrein, en jouw dier bevindt zich op mijn terrein. Ik kan je dat dier niet zomaar afnemen. Ik moet je ervoor betalen, maar ik mag het opeten. Het is mijn vlees; het bevindt zich op mijn terrein, maar ik betaal ervoor. Anders zou ik misschien kuilen gaan graven in de hoop jouw dieren te vangen, zodat ik gratis vlees kan krijgen. Maar het vlees is niet gratis. Het is een rechtvaardige schaderegeling. Het dier is iets waard; je betaalt ervoor, maar je mag het vlees opeten.

Vers 35:

Wanneer iemands rund het rund van zijn naaste zó treft dat het sterft, moet men het levende rund verkopen en de opbrengst daarvan samen delen, en het dode dier moet men ook samen delen.

EXODUS 21:35

Het is dus een os voor een os. De ene os wordt voor geld verkocht en de andere wordt opgegeten, maar beide eigenaren delen de opbrengst en de schade gelijk.

Vers 36:

Maar als het bekend was dat het rund al eerder stotig was, en zijn eigenaar het niet bewaakte, moet hij het dier volledig vergoeden, een rund voor een rund. Het dode dier zal echter voor hem zijn.

EXODUS 21:36

Dat zijn dingen waar wij niet echt veel mee te maken hebben, omdat de meesten van ons geen vee houden. Maar dat was wat de meeste mensen wel deden. De meeste mensen hadden vee. Als ze al enig bezit hadden, bestond dat uit vee of grond, landbouwgrond. De voorbeelden zijn ontleend aan die agrarische samenleving, maar we kunnen de beginselen zien en zien hoe in deze gevallen recht wordt gedaan. En we zouden die kunnen toepassen op moderne situaties waarbij het om andere dingen dan vee gaat.

7

Diefstal, teruggave en schadevergoeding

Hoofdstuk 22:

Wanneer iemand een rund of een stuk kleinvee steelt en het slacht of verkoopt, moet hij vijf runderen als vergoeding geven voor het rund, en vier stuks kleinvee voor het stuk kleinvee. Als een dief bij het inbreken betrapt wordt en zó geslagen wordt dat hij sterft, rust er geen bloedschuld op degene die hem sloeg.

EXODUS 22:1-2

Laten we met dat laatste even wachten en naar het schaap en de os kijken. Verderop, in vers 4, zullen we zien dat als een dief een dier steelt en hij wordt gepakt terwijl het dier nog leeft, hij het dier moet teruggeven en daar nog eens de waarde van het dier bij moet vergoeden. Maar als hij het oorspronkelijke dier niet kan teruggeven, als hij het

al heeft geslacht of verkocht, dan moet hij meer dan het dubbele vergoeden. Bij een os zijn het vijf ossen. Bij een schaap zijn het vier schapen. Het stelen van een os is een grotere diefstal, een ernstiger misdrijf. De straf is naar verhouding zwaarder.

Merk op dat ze onder de Wet van Mozes, die Gods Wet was, geen gevangenis hadden. Om te beginnen konden ze moeilijk een gevangenis hebben terwijl ze door de woestijn trokken. In plaats van een gevangenisstelsel hadden ze daarom een stelsel waarin geweldsmisdrijven en zeer ernstige misdrijven met de dood werden bestraft. Dan had je geen gevangenis nodig; de misdadiger was dood. Vermogensdelicten werden met schadevergoeding bestraft.

Dit is een rechtvaardiger strafrechtsstelsel dan wij in dit land hebben. Als er bijvoorbeeld bij je wordt ingebroken en de inbreker allerlei waardevolle dingen meeneemt, krijg je die misschien nooit terug. Hij gaat naar de gevangenis, maar jij krijgt je eigendommen niet terug. Dat is niet rechtvaardig. In onze samenleving wordt een misdadiger behandeld alsof zijn misdrijf een misdrijf tegen de staat is. Daarom eist de staat zijn pond vlees door hem in de gevangenis te zetten, hem terecht te stellen of wat dan ook te doen. Maar in de Bijbel is het een misdrijf tegen mensen. Het is een misdrijf tegen slachtoffers, en de straf houdt in dat de misdadiger het tegenover het slachtoffer moet rechtzetten.

Als je stereo uit je auto wordt gestolen en de politie de man pakt, wordt je stereo waarschijnlijk als bewijsmateriaal in beslag genomen totdat hij voor de rechter komt. Tegen de tijd dat hij naar de gevangenis gaat, krijg je je radio misschien nooit terug. Een radio is niet zo duur als sommige andere dingen, maar in onze wetten staat niet dat dieven hun slachtoffers moeten terugbetalen. Als ze veroordeeld worden, zitten ze in plaats daarvan een straf uit of krijgen ze iets dergelijks, en de slachtoffers krijgen geen genoegdoening.

De Wet van Mozes was anders. De benadeelden werden terugbetaald. Als je van mij steelt, ga je mij terugbetalen, en je gaat mij het dubbele geven. Als je het gestolen voorwerp nog kunt teruggeven, moet je daarnaast nog zo'n voorwerp geven. Als je het niet kunt teruggeven omdat je het al hebt verkocht, weggedaan of vernietigd, dan

moet je er vier of vijf teruggeven, afhankelijk van de waarde ervan. Dit zou een sterke reden zijn om niet te stelen, want als je gepakt wordt, zul je een grote schadevergoeding moeten opbrengen.

8

Een inbreker doden: wanneer is het geoorloofd?

Hier staat iets interessants in de verzen 2 en 3:

Als een dief bij het inbreken betrapt wordt en zó geslagen wordt dat hij sterft, rust er geen bloedschuld op degene die hem sloeg. Maar als de zon over hem opgegaan is, rust er wel bloedschuld op hem. De dief moet alles volledig vergoeden. Heeft hij niets, dan moet hij vanwege zijn diefstal verkocht worden.

EXODUS 22:2-3

Vroeger begreep ik dit korte tafereel op een bepaalde manier, en nu zie ik het enigszins anders. Het contrast is dat er sprake is van een andere situatie als de zon over hem is opgegaan. Ik nam aan dat we het in het eerste geval hadden over een man die 's nachts inbrak.

In het eerste geval hadden we het over een man die 's nachts inbrak en door de huiseigenaar werd gedood als indringer in het huis. Lange tijd dacht ik dat hier het volgende werd gezegd. Als iemand 's nachts inbrak in je huis, moest hij in het donker rondtasten, omdat ze daar geen elektrische verlichting en dergelijke hadden. Als je je tegen een inbreker verzette, kon je dat op zo'n manier doen dat je hem in het donker per ongeluk doodde. Maar als het overdag was, mocht je hem niet doden, omdat er dan van je verwacht werd dat je de situatie beter onder controle had.

Maar nu zie ik het anders. Zoals ik het zie, wordt hier het volgende gezegd. Natuurlijk wordt aangenomen dat de man 's nachts inbreekt; dat zou normaal gesproken het geval zijn. Als een man die ergens inbreekt om iets te stelen, daarbij wordt gedood

door de huiseigenaar die zijn eigendom beschermt, wordt de huiseigenaar niet verantwoordelijk gehouden. Door in het huis in te breken heeft de inbreker zijn leven in de waagschaal gesteld. Hij heeft in feite het risico genomen dat de huiseigenaar hem niet levend zal laten ontkomen. Een inbreker die bij het inbreken wordt gedood, kan alleen zichzelf de schuld geven. Daarom wordt de huiseigenaar niet aansprakelijk gesteld.

Maar wanneer er staat:

Als de zon al is opgekomen, dan betekent dat volgens mij dat de inbreker gekomen en weer vertrokken is, dat het daglicht is aangebroken en dat de huiseigenaar hem inhaalt. Stel dat de huiseigenaar een groep mannen bijeenroept en de man inhaalt. De huiseigenaar mag hem dan niet doden, want er staat in plaats daarvan dat de man eenvoudigweg een vergoeding moet betalen.

Blijkbaar is het idee dat, als hij in je huis is, ervan wordt uitgegaan dat het donker is. Je weet niet waarvoor hij daar is. Je weet niet of hij er is om je vrouw te verkrachten, jou te doden of wat dan ook. Je verzet je tegen hem op welke manier je dat ook doet, en als hij daarbij wordt gedood, heeft hij gewoon pech. Maar als hij alleen iets steelt en vertrekt, en je haalt hem de volgende dag in, dan mag je hem niet achteraf alsnog doden en zeggen: „Als ik je in mijn huis had betrapt, had ik je gedood. Nu ga ik je hier buiten doden.” Nee, daarvoor is het te laat.

Blijkbaar wordt ervan uitgegaan dat je, als je de man in je huis doodt, in het donker doet wat je kunt om je gezin te beschermen. Je weet niet wat zijn bedoelingen zijn. Hij is in je huis. Hij is een indringer. Je doet wat je kunt om je gezin en je eigendom te beschermen, en daarbij kan hij worden gedood. Maar zodra hij niet meer in je huis is, zodra de zon is opgegaan, hij allang weg is en je hem inhaalt, mag je hem niet doden. Je kunt hem alleen dwingen terug te geven wat hij heeft gestolen en daarnaast vergoeding te geven. Dat is volgens mij wat hier wordt gezegd.

9

Christelijke visies op zelfverdediging

Hoe zou een christen dit zien? Er bestaat binnen de christelijke ethiek duidelijk enige onduidelijkheid over zelfverdediging. Aan de ene kant zijn er mensen die zeggen dat we onszelf of ons eigendom niet moeten verdedigen, en dat we daarbij zeker niemand mogen doden. Een reden daarvoor is dat de man die tijdens het plegen van een misdaad wordt gedood, niet klaar is om God te ontmoeten, terwijl wij dat wel zijn. Wij kunnen sterven. We zouden meer bereid moeten zijn om iemand ons eenvoudigweg te laten doden, als hij dat wil, dan om hem op onze beurt te doden, want dat is wat Christus deed. Hij liet Zichzelf doden, hoewel Hij meer dan twaalf legioenen engelen had kunnen laten komen. Dat is wat het betekent om op Christus te lijken. Dat is wat de martelaren deden. Ze vochten niet terug.

In Jakobus 5:6 staat dat de rijke mensen de rechtvaardige veroordeeld en gedood hebben en dat de rechtvaardige zich niet tegen hen verzet.

U hebt de rechtvaardige veroordeeld en gedood en hij verzet zich niet tegen u.

JAKOBUS 5:6

Sommigen zeggen daarom dat je je zelfs niet tegen iemand moet verzetten die in je huis inbreekt, en dat je hem zeker niet mag doden.

Anderen zeggen dat je in de eerste plaats de plicht hebt om je gezin en misschien zelfs je leven te beschermen, omdat er momenten zijn waarop het niet zelfzuchtig is om je leven te beschermen. Je bent niet alleen van jezelf. Je bent de vader van je kinderen, je bent de man van je vrouw en je voorziet in het onderhoud van het gezin. Daarom bescherm je jezelf ter wille van je kinderen en je vrouw. Een indringer zou jou tenslotte kunnen doden alleen maar om bij hen te komen. Sommigen zeggen daarom dat de indringer om moeilijkheden vraagt door binnen te komen. Hij heeft dat risico genomen. Je hoeft je niet schuldig te voelen als je een indringer in je huis doodt.

Ik heb veel geworsteld met die ethische vragen. Om te beginnen ben ik het ermee eens dat we, wanneer een misdadiger tijdens het plegen van zijn misdaad wordt gedood, alleen maar kunnen zeggen dat het recht is geschied. Maar de vraag of christenen degenen moeten zijn die het recht ten uitvoer brengen, is een andere zaak. Want als christenen moeten we onze vijanden liefhebben. Als christenen moeten we meer om hun ziel geven dan om onze bezittingen. Misschien moeten we zelfs meer om hun ziel geven dan om ons eigen leven. Dat lijkt meer op Christus, meer op de apostelen, meer op de martelaren en meer op de christenen uit de begintijd.

Zo heb je christenen die volledig in weerloosheid geloven, en christenen die geloven dat je eenvoudig de ethiek van gerechtigheid moet volgen, waaronder het bieden van weerstand aan de kwaaddoener. De passage uit het onderwijs van Jezus die hierbij het vaakst ter sprake lijkt te komen, staat in Mattheüs 5. Ook die passage is niet zo duidelijk in de toepassing ervan op elk afzonderlijk geval als we zouden wensen. Daar zei Jezus, in vers 38 en de verzen daarna:

10

Jezus over vergelding en weerloosheid

U hebt gehoord dat er gezegd is: Oog voor oog en tand voor tand. Ik zeg u echter dat u geen weerstand moet bieden aan de boze; maar wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe; en als iemand u voor het gerecht wil dagen en uw onderkleding nemen, geef hem dan ook het bovenkleed; en wie u zal dwingen één mijl te gaan, ga er twee met hem. Geef aan hem die iets van u vraagt, en keer u niet af van hem die van u lenen wil.

MATTHEÛS 5:38-42

Wat Jezus zegt, is: je hebt gehoord dat je je tegen kwaaddoeners moet verzetten of zelfs wraak op hen moet nemen. Als zij je oog verwonden, neem jij hun oog. Als zij je tand uitslaan, sla jij hun tand uit. Dat was en is de ethiek van gerechtigheid. Maar Jezus zegt

dat er momenten zijn waarop je van gerechtigheid kunt afzien, vooral als gerechtigheid betekent dat je tegenstander verdient dat hem pijn wordt gedaan. Jij hoeft hem als slachtoffer niet op jouw beurt pijn te doen.

Er staat:

Verzet je niet tegen een slecht mens.

Sommige mensen hebben dit opgevat als een volledige ethiek van weerloosheid, zoals de mennonieten, de amish, de quakers en anderen dat hebben gedaan. De vroege christenen deden dat trouwens ook. Maar we moeten erkennen dat Jezus in geen van deze voorbeelden iemand beschrijft die jouw leven of het leven van iemand anders bedreigt.

Om te beginnen gaan alle voorbeelden die Hij geeft over iemand die jou iets aandoet. Iemand slaat je op je rechterwang. Iemand dwingt je één mijl mee te gaan. Iemand spant een rechtszaak tegen je aan. Iemand vraagt je om iets. In elk geval roept Jezus ons inderdaad op onze rechten op te geven: ons recht om wraak te nemen, en misschien zelfs ons recht om onszelf voor de rechter te verdedigen. Maar Hij stelt niet werkelijk de vraag wat je moet doen in situaties waarin andere mensen gevaar lopen. Misschien zijn dat mensen voor wie jij geacht wordt verantwoordelijk te zijn, zoals je kinderen, je vrouw of, wat dat betreft, je naaste.

De barmhartige Samaritaan was een goed voorbeeld, omdat hij zorgde voor zijn naaste, die niet tot zijn eigen familie behoorde. Hij gebruikte natuurlijk tegen niemand geweld om hem te beschermen, maar hij bracht zichzelf wel in gevaar door in die door rovers geteisterde bergen te stoppen en deze man te helpen. De kans is groot dat hij enig verzet zou hebben geboden als de rovers voor hem waren teruggekomen. Jezus zou hem daar waarschijnlijk nog steeds om hebben geprezen, omdat hij dit andere slachtoffer beschermde.

In het Oude Testament was het beslist deugdzaam om andere mensen die slachtoffer waren te hulp te komen, en het lijkt erop dat dit ook nu nog een deugd is. De voorbeelden die Jezus in Zijn onderwijs geeft over het niet weerstaan van de kwaaddoener, zijn dus allemaal beperkt tot situaties die ten eerste niet dodelijk zijn. Iemand slaat je op de wang; dat is niet dodelijk. Iemand spant een rechtszaak tegen je

aan of dwingt je een mijl mee te gaan; dat is geen levensbedreigende situatie. Ten tweede zijn de enige situaties die genoemd worden situaties waarin jij degene bent die persoonlijk iets te verliezen heeft: je waardigheid, je mantel of je tijd.

Er is dus dit onderwijs over het niet weerstaan van de kwaaddoener, maar dit onderwijs geldt uitsluitend voor een niet-dodelijke situatie waarin jij de enige bent die wordt aangevallen. Voor een situatie waarin er levensgevaar is, of waarin je anderen moet beschermen, geeft Jezus geen specifieke instructie. Daarom moeten we in zo'n situatie, net als in alle situaties, uitgaan van het beginsel:

En het tweede, hieraan gelijk, is: U zult uw naaste liefhebben als uzelf.

MATTHEÛS 22:39

11

Liefde voor slachtoffer én dader

Maar dit beginsel zelf is dubbelzinnig wanneer je ziet dat er tegen iemand anders een misdrijf wordt gepleegd. Welke naaste moet je liefhebben? Je hebt een dader en een slachtoffer. Ze zijn allebei je naaste, en je moet zelfs je vijanden liefhebben. Wat moet je in zo'n situatie doen?

Sommigen denken dat je er eenvoudig op moet vertrouwen dat God de situatie oplost, omdat je zowel de dader als het slachtoffer moet liefhebben. Maar zoals ik het begrijp, is ingrijpen het enige liefdevolle wat je kunt doen. Het is beslist liefdevol tegenover het slachtoffer, en het valt te verdedigen dat het niet liefdeloos is tegenover de dader. Ook voor zijn eigen bestwil moet de dader worden tegengehouden.

Dodelijk geweld is een andere zaak. Als je een dader doodt, heb je hem uiteraard geen dienst bewezen, maar zijn slachtoffer wel. Je hebt hem waarschijnlijk naar de hel gestuurd, en dat is iets wat christenen niet zouden willen doen. Daarom heb ik zelf het gevoel — en ieder ander moet zijn eigen beslissing nemen over wat het betekent je naaste lief te hebben — dat ik waarschijnlijk geen dodelijk geweld zou kunnen gebruiken om me zelfs tegen iemand te verzetten die bij mij thuis inbreekt.

Iemand zegt: ‘Wat als hij op het punt staat je kinderen of je vrouw te doden?’ Als dodelijk geweld de enige manier is om hem tegen te houden, denk ik dat ik het waarschijnlijk zou gebruiken. Maar ik heb het gevoel dat ik, als ik de mogelijkheid had om dodelijk geweld te gebruiken, diezelfde kracht ook op een niet-dodelijke manier zou kunnen inzetten. Maar zulke situaties zijn moeilijk.

Wat christenen vaak willen, is een lijst met regels: doe dit in deze situatie, en doe dat in die situatie. Dat is nu juist wat Jezus ons niet kwam geven. Hij kwam ons geen wetten geven. Hij kwam ons Zijn Geest geven, zodat we door Zijn Geest geleid zouden worden. En de vrucht van de Geest is liefde. Hij wil dat we onze naaste liefhebben. Maar hoe je dat beginsel toepast, verschilt per situatie, en mensen moeten werkelijk door de Geest geleid worden. Daarom neem ik geen vast standpunt in over wat alle christenen moeten doen wat betreft deelname aan het leger. Zelf heb ik altijd aan de pacifistische kant gestaan, omdat ik persoonlijk niet denk dat ik als christen mijn vijand zou kunnen doden. Maar er zijn christenen die vinden dat je de onschuldige mensen moet redden die door toedoen van je vijand lijden. Daarom beschouwen zij vechten als iets liefdevols. Het is moeilijk te weten wie daarin gelijk heeft.

12

Pacifisme, oorlog en bescherming van onschuldigen

De eerste christenen stonden aan mijn kant, maar de meeste christenen door de geschiedenis heen hebben aan hun kant gestaan. Gedurende de eerste drie eeuwen geloofden de eerste christenen niet dat christenen in oorlogen moesten vechten. Ze vonden niet dat dit christelijk was. Maar vanaf de tijd van Augustinus hebben bijna alle christenen geloofd dat er bepaalde oorlogen zijn waarin ze zouden moeten vechten. Het is dus een moeilijke beslissing. Als Bijbelleraar zou ik graag kunnen zeggen: „Dit is het juiste antwoord.” Maar er bestaat hier werkelijk dubbelzinnigheid, omdat het er uiteindelijk allemaal op neerkomt wat liefdevol is om te doen. Soms weten we dat misschien niet. In dat geval moeten we God gewoon vragen ons de wijsheid te geven om te weten wat we moeten doen, en dan doen we wat we doen.

Toch zou ik dit willen zeggen. Stel dat ik getuige was van een misdrijf dat op dat moment gepleegd werd. Dat is een zeer onwaarschijnlijke situatie, aangezien ik grotendeels niet in staat ben dodelijk geweld te gebruiken. Ik moet dan óf de dader doden, óf hij zal een slachtoffer doden. Er zal dus een leven verloren gaan. Mijn ingrijpen of niet-ingrijpen zal bepalen welk leven verloren gaat. Ik denk dat ik eerder zou ingrijpen en de dader zou doden, zelfs als ik later zou denken: „Ik wou dat ik dat niet had gedaan.” Het onschuldige slachtoffer zou tenminste nog leven, en niemand zou kunnen beweren dat de dader niet kreeg wat hij verdiende. Maar stel dat ik niet ingreep en later dacht dat ik verkeerd had gehandeld, terwijl het slachtoffer dood was en mijn nalatigheid dat had veroorzaakt. Dan zou ik liever leven met het besef dat ik een man had gedood die een dodelijk misdrijf pleegde. Dat zou ik verkiezen boven het besef dat ik niet had ingegrepen en hem een onschuldige had laten doden, terwijl ik bij machte en misschien zelfs verantwoordelijk was om iets te doen.

Deze kwesties zijn heel, heel moeilijk. Veel christenen stellen ze te eenvoudig voor, maar ze zijn veel ingewikkelder dan velen denken. De wederdopers zeggen eenvoudigweg: „Raak er nooit bij betrokken. Bied een slecht mens nooit weerstand.” Misschien zegent God hen op dat gebied. De eerste christenen huldigden die opvatting. Maar andere christenen waren er sterk van overtuigd dat je je bijvoorbeeld beslist tegen Adolf Hitler moest verzetten en onschuldige levens moest redden. Bij ons verzet tegen hem hebben we natuurlijk ook enkele onschuldige mensen gedood. We hebben Dresden namelijk met brandbommen gebombardeerd, en we hebben ook een atoombom op Hiroshima gegooid, enzovoort. Ook door ons zijn enkele onschuldige mensen gedood. De kwestie van oorlog is dus werkelijk een ingewikkelde zaak.

Maar als het gaat om het verdedigen van onschuldigen, kunnen we in elk geval dit zeggen: ondanks alles wat Jezus zei over het niet weerstaan van de slechte mens, het toekeren van de andere wang, enzovoort, sprak Hij daar niet over de situatie waarin je iemand anders verdedigt. Hij sprak alleen over het verdedigen van jezelf. Ik denk dat christenen bereid zouden moeten zijn letsel en verlies zelf te ondergaan, in plaats van die zelfs een slecht mens toe te brengen, tenzij we werkelijk van mening zijn dat het liefdevol is om hem tegen te houden.

Als mijn kind op het punt stond een mes in het stopcontact te steken, zou ik hem tegenhouden. Als ik dat alleen kon doen door iets te gooien en hem omver te stoten, en hij daardoor gewond raakte maar niet door het stopcontact werd gedood, dan zou het juist en liefdevol zijn om hem pijn te doen. Bij sommige mensen die op het punt staan misdrijven te plegen, is het misschien heel liefdevol om hen pijn te doen en zo tegen te houden. Als ze het namelijk echt doen, zouden ze daar de rest van hun leven veel spijt van kunnen hebben. Ze zouden er zelfs voor terechtgesteld kunnen worden als ze het misdrijf plegen. Het is mogelijk mensen pijn te doen uit liefde voor hen. Het bestraffen van een kind is daar een voorbeeld van.

Ik stel dus geen regels voor andere mensen op over hoe ze moeten handelen in een situatie waarin een misdrijf wordt gepleegd en jij het slachtoffer bent, of iemand anders het slachtoffer is, terwijl jij erbij bent en er iets aan kunt doen. Maar ik denk wel dat christenen in zo'n situatie vaak gewoon handelen zonder er zo veel over na te denken als ze zouden moeten. Het is beslist een ingewikkelde ethische kwestie.

13

Schade en geschillen over toevertrouwd bezit

Nu staat er in hoofdstuk 22, vers 5:

Wanneer iemand een veld of wijngaard laat afgrazen door zijn vee daarin los te laten en dit het veld van een ander afgraast, moet hij het beste deel van zijn eigen veld of het beste deel van zijn wijngaard als vergoeding geven. Wanneer een vuur om zich heen grijpt en op de doornstruiken overslaat, zodat een korenhoop, het staande koren of het hele veld verbrand wordt, moet hij die het vuur heeft aangestoken, een volledige vergoeding geven.

EXODUS 22:5-6

Dat is gewoon redelijk.

Je veroorzaakt de schade, hetzij door je dier, hetzij door je vuur, en jij bent ervoor verantwoordelijk. Je vergoedt de schade volledig; bij schade door afgrazen moet de vergoeding uit het beste van je eigen veld of wijngaard komen. Je kunt niet je slechtste bezittingen als een gelijkwaardige vergoeding aanbieden. Je moet het beste gebruiken wat je hebt.

Wanneer iemand aan zijn naaste geld of goed in bewaring geeft, en het wordt uit het huis van die man gestolen, moet de dief, als hij gepakt wordt, het dubbel vergoeden.

EXODUS 22:7

Het volgende vers, dat hier niet afzonderlijk is geciteerd, voegt toe dat de bewaarnemer voor de rechters moet verschijnen als de dief niet wordt gevonden. Hij beweert misschien dat het goed van hem gestolen is, terwijl hij het zelf heeft weggenomen. De rechters moeten daarover beslissen.

Bij elk geval van verduistering, bij een rund, bij een ezel, bij een schaap, bij een kledingstuk, of bij welk verloren voorwerp dan ook waarvan iemand zegt dat het van hem is, moet hun beider zaak voor de rechters komen. Wie de rechters schuldig verklaren, moet het aan zijn naaste dubbel vergoeden.

EXODUS 22:9

14

Aansprakelijkheid bij bewaring en lenen

Wanneer iemand aan zijn naaste een ezel of een rund, een schaap of welk dier dan ook in bewaring geeft, en het sterft of het raakt gewond of wordt geroofd, zonder dat iemand het zag, dan moet de eed bij de HEERE tussen hen beiden beslissen, of hij zijn hand niet heeft uitgestoken naar de bezittingen van zijn naaste. De eigenaar daarvan is daaraan onderworpen en de ander hoeft het niet te vergoeden.

EXODUS 22:10-11

Hier gaat het om. Als iemand om de een of andere reden zijn bezittingen bij je achterlaat om ze voor hem te bewaren, moet je ze in dezelfde staat teruggeven. Als hij een dier bij je achterlaat en het dier sterft door jouw nalatigheid, dan moet je het dier dubbel vergoeden. Maar als het niet door jouw nalatigheid komt en je gewoon pech hebt — het dier zou die dag toch al sterven, en dat gebeurde toevallig terwijl het bij jou was in plaats van bij zijn eigenaar — dan ben je daar niet echt verantwoordelijk voor.

Wanneer de eigenaar terugkomt, moet je een eed afleggen en zeggen: ‘Ik zweer bij Yahweh dat ik niets heb gedaan waardoor dit is gebeurd.’ Dan ben je vrij. Je hoeft er verder niets aan te doen, want die man had het bij je achtergelaten. Je bewees hem een dienst door erop te passen. Je had gewoon de pech dat het dier stierf of dat er iets mee gebeurde waaraan jij geen schuld had. Er is geen reden waarom jij het verlies ervan zou moeten dragen. De eigenaar behoort het verlies te dragen alsof hij het op dat moment zelf onder zijn hoede had gehad.

Maar als het zonder twijfel van hem gestolen is, moet de ander het aan de eigenaar ervan vergoeden.

EXODUS 22:12

Ik weet niet precies wat dat betekent, tenzij het betekent dat degene die het in bewaring had, het heeft gestolen. Dan moet degene die het in bewaring had er een vergoeding voor geven, zoals iedere dief dat zou moeten doen.

Als het vaststaat dat het verscheurd is, moet hij het meebrengen als bewijs. Het verscheurde dier hoeft hij niet te vergoeden.

EXODUS 22:13

Dit veronderstelt dat het een schaap is, of een ander dier dat ten prooi kan vallen aan een roofdier, en dat je de stukken van het dier vindt. Als je een verscheurd kadaver ziet, is het duidelijk dat geen mens het dier heeft geslacht en opgegeten. Het zijn de overblijfselen van wat een dier heeft gedaan. Dus degene die het geleend heeft, moet de stukken naar de werkelijke eigenaar brengen en zeggen: 'Kijk, kennelijk heeft een beer of een leeuw dit dier te pakken gekregen.' Dan is hij er niet verantwoordelijk voor.

Jakob werd wel verantwoordelijk gehouden voor zulke dingen toen hij de schapen van Laban hoedde. Je herinnert je dat hij dat vermeldt. Hij zei:

Verscheurde dieren heb ik niet naar u toe gebracht, ik moest ze zelf vergoeden. Ook hebt u van mij vergoeding geëist van wat overdag gestolen was en wat 's nachts gestolen was.

GENESIS 31:39

Jakob zei dus dat Laban hem in deze zaak minder welwillend behandelde dan de wet zelf op een later tijdstip zou voorschrijven, uiteraard.

Wanneer iemand van zijn naaste wat te leen vraagt en het raakt beschadigd of het sterft terwijl de eigenaar ervan er niet bij is, moet hij het volledig vergoeden.

EXODUS 22:14

Vers 14 maakt niet ongedaan wat in de eerdere verzen is gezegd. Het neemt dat als uitgangspunt: als je een dier leent en het sterft door jouw nalatigheid, zou je daar normaal gesproken verantwoordelijk voor zijn. Vers 15, dat hier niet afzonderlijk is geciteerd, voegt toe dat je niet hoeft te vergoeden wanneer de eigenaar erbij was. In dat geval draagt de eigenaar meer verantwoordelijkheid dan jij om op zijn eigen bezittingen te letten. Als het dier dus sterft, of als er iets mee gebeurt terwijl jij en de eigenaar er samen bij zijn, dan ben jij er niet verantwoordelijk voor. De eigenaar is ervoor verantwoordelijk.

Als hij het aan je had verhuurd — bijvoorbeeld als je zijn os had gehuurd om je ploeg te trekken en het dier per ongeluk werd gedood, zijn poot brak of er door een ongeluk iets anders mee gebeurde — hoef je het niet te vergoeden, omdat het gehuurd was. Daarvoor had je hem betaald. Door geld te vragen om zijn os uit te lenen, nam hij het risico op zich.

15

Verleiding, huwelijk en de bruidsprijs

Wanneer iemand een maagd verleidt die niet in ondertrouw is, en hij met haar slaapt, moet hij haar voor zichzelf tot vrouw nemen door volledige betaling van de bruidsschat. Maar als haar vader beslist weigert haar aan hem te geven, moet hij een geldsom afwegen die overeenkomt met de bruidsschat voor een maagd.

EXODUS 22:16-17

Deze wet lijkt ons vreemd, maar ze is werkelijk niet onattent tegenover het meisje. Soms geven critici van de Bijbel, zoals Richard Dawkins, een verkeerde voorstelling van de Bijbelse wetten. Ze nemen zo'n wet en zeggen dat een vrouw met haar verkrachter moest trouwen. Hier wordt nergens over verkrachting gesproken. Er wordt gesproken over verleiding. Het meisje wordt verleid. Ze wordt overgehaald. Ze slaapt vrijwillig met een man.

Dit geldt als geen van beiden getrouwd is en zij ook niet verloofd is. De situatie is anders als zij met iemand anders getrouwd of verloofd is. Als een man een vrouw verleidt die getrouwd of verloofd is, moeten hij en zij ter dood worden gebracht. Dat is overspel. Maar dit wordt beschouwd als een situatie waarin beiden beschikbaar zijn om te trouwen. Zij is niet getrouwd, hij is niet getrouwd en zij is maagd. Ze is met niemand verloofd. Ze is beschikbaar. Hij slaapt met haar. Dit is geen verkrachting. Hij heeft haar verleid en ze moeten trouwen. De straf is dat ze moeten trouwen.

De vader van het meisje heeft echter het recht om daar zijn veto over uit te spreken. In die samenleving moest je tenslotte toestemming van de vader hebben om met een dochter te trouwen. Je kunt je een situatie voorstellen waarin een man aan een vader vraagt: 'Mag ik met je dochter trouwen?' Maar de huwelijkskandidaat is voor de vader volkomen onaanvaardbaar. Hij is gewoon niet het soort persoon met wie hij zijn dochter zou willen laten trouwen, en de vader zegt nee. Als die huwelijkskandidaat er vervolgens op uit zou kunnen gaan om het meisje te verleiden en met haar te slapen, en dan zou kunnen zeggen: 'Nu moet je mij met haar laten trouwen, want dat zegt de wet', dan behoudt de vader nog altijd zijn vetorecht. 'Nee, dat is niet waar. Je moet mij nu alleen geld betalen, maar je krijgt haar niet.'

Wat de man moet betalen, is de bruidsprijs voor een maagd. Wanneer een man met de dochter van een andere man wilde trouwen, moest hij de vader een prijs betalen. De vader verloor namelijk een waardevol lid van zijn huishouden, naar alle waarschijnlijkheid een productief lid van het huishouden. Daarom betaalt de bruidegom om de vrouw te krijgen. Maar de meeste mannen, bijna alle mannen, wilden met een maagd trouwen. Een vrouw die geen maagd was, werd als aanzienlijk minder begeerlijk beschouwd. Een vader van wie de dochter geen maagd was, kon voor haar niet zo'n hoge bruidsprijs vragen.

Als een man een meisje verleidde, haar maagdelijkheid van haar afnam en niet met haar trouwde omdat de vader dat niet toestond, dan is ze nu in zekere zin beschadigde waar. De vader kan van de volgende man die met haar wil trouwen niet de bruidsprijs voor een maagd krijgen. Daarom moet de man die haar maagdelijkheid van haar afnam de bruidsprijs voor een maagd betalen, ook al krijgt hij haar niet. Als de vader

het goedkeurt, moet de man met haar trouwen. Als de vader het niet goedkeurt, moet de man dezelfde prijs betalen als wanneer hij wel met haar zou trouwen, maar hij krijgt het meisje niet. Hij betaalt alleen het geld.

Als het meisje niet met de man wilde trouwen, had ze natuurlijk niet met hem moeten slapen. Ze had weerstand moeten bieden aan de verleiding. Maar zelfs daarna zou ze haar vader misschien nog kunnen overhalen door te zeggen: 'Laat hem niet met me trouwen. Geef mij niet aan hem.' De vader die om het welzijn van zijn dochter gaf, kon het weigeren. Het is dus niet zo dat een man eenvoudigweg een meisje kon verkrachten en haar op die manier als zijn vrouw kon opeisen. Soms laten mensen het zo klinken, maar ze letten niet echt op wat de wet hier daadwerkelijk zegt.

Er wordt ook uitdrukkelijk gezegd dat dit geldt voor een man die een maagd verleidt, want een vrouw kan haar maagdelijkheid maar één keer verliezen. En een maagd werd als begeerlijker beschouwd als mogelijke echtgenote dan een vrouw die met iemand anders was geweest. Dit geldt bijvoorbeeld niet voor situaties waarin een man, laten we zeggen, met een prostituee heeft geslapen, of met een andere vrouw die al andere mannen heeft gehad. Er zijn christelijke mannen die, als ze moesten trouwen met iedere vrouw met wie ze sliepen voordat ze christen waren, er ontzettend veel zouden hebben. Maar de meeste van die vrouwen waren op dat moment waarschijnlijk geen maagd. Onder de wet zou hij met iedere maagd moeten trouwen die hij ontmaagd had, tenzij haar vader het niet toestond.

16

Zware zonden en bescherming van kwetsbaren

In vers 18 staat:

Een tovenaars mag u niet in leven laten.

EXODUS 22:18

Dat zou een heks zijn.

Ieder die met een dier gemeenschap heeft, moet zeker gedood worden.

EXODUS 22:19

Dat gaat over bestialiteit, seksuele omgang.

U mag een vreemdeling niet uitbuiten en hem niet onderdrukken, want u bent zelf vreemdelingen geweest in het land Egypte.

EXODUS 22:21

Dus een vreemdeling in je land — dit zou ook van toepassing zijn op Israël in deze tijd, met de Palestijnen, die vreemdelingen zijn in hun land. Natuurlijk zou God liever hebben dat de Joden christenen zijn dan Joden, want Hij wil dat ze Christus volgen, niet de Wet van Mozes. De Wet van Mozes is door Christus vervangen, en een Jood die christen wordt, staat niet noodzakelijk onder de wet. Maar als een Jood het christendom afwijst en onder de Wet wil leven, dan legt de Wet zelf beperkingen op

aan de mate waarin een vreemdeling in hun land onderdrukt mag worden. Daarom mogen zij de Palestijnen in hun land niet onderdrukken, ook nu niet, en evenmin wie dan ook.

U mag geen enkele weduwe of wees onderdrukken. Als u hen maar enigszins onderdrukt en zij maar enigszins tot Mij om hulp roepen, zal Ik hun roep zeker verhoren. Mijn toorn zal ontbranden en Ik zal u met het zwaard doden en uw vrouwen zullen weduwen en uw kinderen wezen worden. Als u iemand van Mijn volk, een van de armen onder u, geld leent, dan mag u zich niet als een schuldeiser tegenover hem gedragen. U mag hem geen rente opleggen. Als u het kleed van uw naaste in onderpand neemt, moet u dat aan hem teruggeven voordat de zon ondergaat. Dat is immers zijn enige bedekking. Het is de kleding over zijn huid. Waarin zou hij anders moeten slapen? Wanneer hij tot Mij om hulp roept, zal het gebeuren dat Ik het zal horen, want Ik ben genadig!

EXODUS 22:22-27

Mensen die geld uitleenden aan de armen, mochten geen rente vragen. Ze mochten zich niet als een geldschieter gedragen. Ze mochten geen rente vragen. En als ze onderpand aannamen van een arme, dan zijn er niet veel dingen die een arme bezit, behalve de kleren die hij draagt. Je mocht zijn mantel als onderpand aannemen, maar je moest hem die 's nachts teruggeven om erin te slapen. Het was niet de bedoeling dat je wreed was. Het is duidelijk dat de man arm is; hij is achtergesteld. Je moet enig medeleven met hem hebben. Hij heeft die mantel nodig om erin te slapen. Als je de arme onderdrukt en misbruik maakt van zijn armoede door rente te vragen of door het leven voor hem zwaar te maken, dan zegt Hij:

Als hij Mij om hulp roept, zal Ik naar hem luisteren.

Wat God daarna zal doen, wordt ons niet verteld.

17

Respect voor God en leiders van het volk

Vers 28:

U mag God niet beledigen en een leider van uw volk niet vervloeken.

EXODUS 22:28

Misschien herinner je je dat Paulus dit later aanhaalde toen hij zijn excuses aanbood omdat hij precies dat had gedaan. Hij stond terecht voor het Sanhedrin, en in Handelingen 23, vers 1, staat:

En Paulus zei, terwijl hij de ogen op de Raad gevestigd hield: Mannenbroeders, ik heb voor God met een volkomen zuiver geweten gewandeld tot op deze dag.

HANDELINGEN 23:1

In het daaropvolgende vers, dat hier niet afzonderlijk is geciteerd, beveelt de hogepriester Ananias de omstanders Paulus op de mond te slaan. Paulus reageert daarop tegen de hogepriester:

Toen zei Paulus tegen hem: God zal ú slaan, witgepleisterde wand! Zit u hier om een oordeel over mij uit te spreken overeenkomstig de wet, en geeft u bevel, tegen de wet in, mij te slaan? En zij die daarbij stonden, zeiden: Scheldt u de hogepriester van God uit? Toen zei Paulus: Ik wist niet, broeders, dat hij hogepriester is; want er staat geschreven: U mag geen kwaad spreken van de leider van uw volk.

HANDELINGEN 23:3-5

Hij haalt hier dus dit vers uit Exodus aan. Ik weet niet waarom Paulus niet wist dat het de hogepriester was. Sommigen zeggen dat het kwam door het slechte gezichtsvermogen van Paulus. Sommigen zeggen dat het priesterschap in andere handen was overgegaan sinds Paulus in Jeruzalem was geweest. Hij was teruggekomen en herkende deze hogepriester niet. Wat de reden ook was, hij bood zijn verontschuldiging aan en haalde daarbij dit vers aan:

Je mag God niet beledigen en een leider van je volk niet vervloeken.

18

Eerstelingen en geheiligd voedsel

Exodus 22:29:

U mag van uw volheid en van uw overvloed niet achterhouden.
De eerstgeborene van uw zonen moet u Mij geven.

EXODUS 22:29

Dit was natuurlijk eerder al uitvoerig uiteengezet in Exodus 13. Dan zegt Hij:

U moet hetzelfde doen met uw runderen en uw kleinvee; zeven dagen mogen ze bij hun moeder blijven, op de achtste dag moet u ze Mij geven.

EXODUS 22:30

Dus het dier dat van de Heere is, bleef thuis bij zijn moeder totdat het acht dagen oud was, totdat zijn ogen open waren en het gezond genoeg was om daadwerkelijk wat vlees op de botten te hebben. Dan werd het aan de Heere geofferd.

U moet voor Mij geheiligde mensen zijn. Daarom mag u geen vlees eten van een dier dat op het veld verscheurd is. U moet dit voor de honden werpen.

EXODUS 22:31

Als je een dier hebt dat geschikt is als voedsel en het wordt op het veld door wilde dieren verscheurd, mag je het niet eten. Om te beginnen is het in aanraking geweest met een onrein dier. Elk roofdier is een onrein dier, en daarom is je koe of je schaap verontreinigd door het contact met een onrein dier.

Als je het zo op het veld aantreft, is het bovendien onmogelijk om het bloed er op de juiste manier uit te laten lopen voordat je het eet. Voor de Joden is het heel belangrijk om al het bloed uit het karkas te laten lopen zodra ze het dier slachten, zodat ze geen bloed zouden eten. Maar als je een karkas vindt, zal het bloed er duidelijk in gestold zijn. Je zult het vlees niet op de juiste manier kunnen bereiden, dus dat ben je gewoon kwijt. Je mag dat vlees niet eten. Je moet het aan de honden geven.

Er is nog één hoofdstuk met deze wetten. We komen hierop terug om dit in hoofdstuk 23 af te maken.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Exodus 21:12
- Exodus 21:14
- Exodus 21:16
- Exodus 21:17
- Exodus 21:18-19
- Exodus 21:20
- Exodus 21:21
- Exodus 21:22-27
- Exodus 21:28
- Genesis 9:5
- Exodus 21:29
- Exodus 21:30
- Exodus 21:31-32
- Exodus 21:33-34
- Exodus 21:35

- Exodus 21:36
- Exodus 22:1-2
- Exodus 22:2-3
- Jakobus 5:6
- Mattheüs 5:38-42
- Mattheüs 22:39
- Exodus 22:5-6
- Exodus 22:7
- Exodus 22:9
- Exodus 22:10-11
- Exodus 22:12
- Exodus 22:13
- Genesis 31:39
- Exodus 22:14
- Exodus 22:16-17
- Exodus 22:18
- Exodus 22:19
- Exodus 22:21
- Exodus 22:22-27
- Exodus 22:28
- Handelingen 23:1
- Handelingen 23:3-5
- Exodus 22:29
- Exodus 22:30
- Exodus 22:31

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.